

Empowered lives.
Resilient nations.

گزارش توسعه‌ی انسانی ۲۰۱۳

خیزش جنوب :

توسعه‌ی انسانی در جهانی گوناگون

یادداشت توضیحی درباره‌ی شاخص‌های مرکب گزارش توسعه‌ی انسانی سال ۲۰۱۳ میلادی

جمهوری اسلامی ایران

ارزش‌های توسعه‌ی انسانی و تغییرات رتبه‌بندی در گزارش توسعه‌ی انسانی سال ۲۰۱۳

پیش‌گفتار

گزارش توسعه‌ی انسانی ۲۰۱۳ ارزش‌ها و رتبه‌های ۱۸۷ کشور و سرزمین، که از سوی سازمان ملل متحد به رسمیت شناخته شده‌اند، به همراه شاخص توسعه‌ی انسانی سازگار شده با نابرابری برای ۱۳۲ کشور، شاخص نابرابری جنسیتی برای ۱۴۸ کشور، و شاخص چندبُعدی فقر برای ۱۰۴ کشور را عرضه می‌کند. رتبه‌ها و ارزش‌های کشوری در شاخص سالانه‌ی توسعه‌ی انسانی، تا زمان رونمایی جهانی و انتشار الکترونیکی گزارش توسعه‌ی انسانی در سراسر دنیا مشمول ممنوعیت زمانی شدید خواهد بود.

مقایسه‌ی ارزش‌ها و رتبه‌بندی‌های این سال با اطلاعات همسان عرضه‌شده در گزارش‌های سال‌های پیش گمراه‌کننده است، زیرا داده‌ها و روش‌های متضمن این گزارش تغییر کرده‌اند. به خوانندگان گزارش توصیه می‌شود تا پیشرفت در ارزش‌های شاخص توسعه‌ی انسانی را با بازگشت به جدول شماره‌ی دو (روندهای شاخص توسعه‌ی انسانی) در پیوست آماری گزارش مطالعه و بررسی نمایند. جدول شماره‌ی دو بر شاخص‌ها، روش و داده‌های دارای تسلسل زمانی پیوسته و سازگار استوار شده، و از همین رو، تغییرات واقعی در ارزش‌ها و رتبه‌ها طی زمان را نشان داده، و پیشرفت حقیقی کشورها را منعکس می‌کند. درخواست می‌شود در تفسیر تغییرات خود در ارزش‌ها احتیاط شود، زیرا ممکن است آنها، به دلیل تغییر در نمونه‌برداری، از نظر آماری معنادار نباشند. به طور کلی، تغییرات در دهک‌های سوّم همه‌ی شاخص‌های ترکیبی ناچیز هستند.

برای جزئیات بیشتر درباره‌ی این که هر شاخص چگونه محاسبه شده‌است، لطفاً نگاه کنید به یادداشت‌های فنی یک تا چهار و پیشینه‌ی مقالات موجود در تارنمای گزارش توسعه‌ی انسانی.

شاخص توسعه‌ی انسانی (HDI)

شاخص توسعه‌ی انسانی مقیاسی موجز برای ارزیابی بلندمدت پیشرفت در سه حوزه‌ی توسعه‌ی انسانی است. این حوزه‌ها عبارتند از: داشتن یک زندگی طولانی و سالم، دسترسی به دانش، و برخورداری از معیار معاش مناسب و معقول. همانطوری که در گزارش توسعه‌ی انسانی سال ۲۰۱۱ آمده، زندگی طولانی و سالم با امید به زندگی اندازه‌گیری می‌شود. دسترسی به دانش را نیز با دو روش می‌سنجند: الف) میانگین سال‌های سپری شده در فرآیند آموزش برای بزرگسالان، که برابر است با متوسط سال‌های آموزش طی دوران زندگی برای افراد ۲۵ ساله و بالاتر، و ب) مجموع سال‌های قابل انتظار آموزش فراروی کودکان در سن ورود به مدرسه، به شرطی که وضعیت‌های تأثیرگذار بر نرخ ثبت‌نام در مدرسه و سن ورود به آن، طی دوران زندگی کودک تغییر نکند. معیار معاش (یا همان استاندارد زندگی) با سرانه‌ی درآمد ناخالص ملی اندازه‌گیری می‌شود، که با استفاده از نرخ برابری قدرت خرید (PPP) بر اساس ثابت بین‌المللی ۲۰۰۵ دلارهای تبدیل شده بیان می‌گردد. برای حصول اطمینان از مقایسه‌پذیری میان-کشوری هر چه بیشتر، شاخص توسعه‌ی انسانی اساساً بر پایه‌ی داده‌های بین‌المللی برگرفته از بخش جمعیت سازمان ملل متحد، سازمان علمی و فرهنگی ملل متحد-یونسکو، مؤسسه‌ی آمار، و بانک جهانی استوار شده‌است. همانطوری که در پیش‌گفتار آورده‌شد، ارزش‌ها و رتبه‌های گزارش امسال با گزارش‌های سال‌های پیش (از جمله گزارش توسعه‌ی انسانی ۲۰۱۱) قابل مقایسه نیستند، زیرا شماری از بازبینی‌ها به وسیله‌ی مؤسسات مربوطه نسبت به شاخص‌های مؤلفه اعمال گردیده است. به منظور اعطای امکان ارزیابی پیشرفت در شاخص‌های توسعه‌ی انسانی، گزارش ۲۰۱۳ محاسبات مجدد شاخص‌های توسعه‌ی انسانی از سال ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۲ میلادی (۱۳۵۹ تا ۱۳۹۰ خورشیدی) را نیز دربرمی‌گیرد.

ارزش و رتبه ی شاخص توسعه ی انسانی جمهوری اسلامی ایران

ارزش شاخص توسعه ی انسانی جمهوری اسلامی ایران برای سال ۲۰۱۲ میلادی، ۰.۷۴۲ است، که کشور را در گروه توسعه ی انسانی بالا، و رتبه ی ۷۶ در میان ۱۸۷ کشور و سرزمین قرار می دهد. بین سال های ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۲ میلادی، ارزش شاخص توسعه ی انسانی جمهوری اسلامی ایران از ۰.۴۴۳ به ۰.۷۴۲ افزایش یافته است، که رشدی ۶۷ درصدی، یا میانگین افزایش سالانه ی ۱.۶ درصد را نشان می دهد. بر اساس داده های در دسترس و روش های به کارگرفته شده در ۲۰۱۲، رتبه ی شاخص توسعه ی انسانی جمهوری اسلامی ایران برای سال ۲۰۱۱ در میان ۱۸۷ کشور جهان، ۷۴ بود. در گزارش توسعه ی انسانی سال ۲۰۱۱، جمهوری اسلامی ایران بین ۱۸۷ کشور جهان رتبه ی ۸۸ را به دست آورد. با این همه، مقایسه ی ارزش ها و رتبه بندی ها با گزارش هایی که پیشتر منتشر شده اند، گمراه کننده است، زیرا داده ها و روش های متضمن آنها تغییر کرده اند.

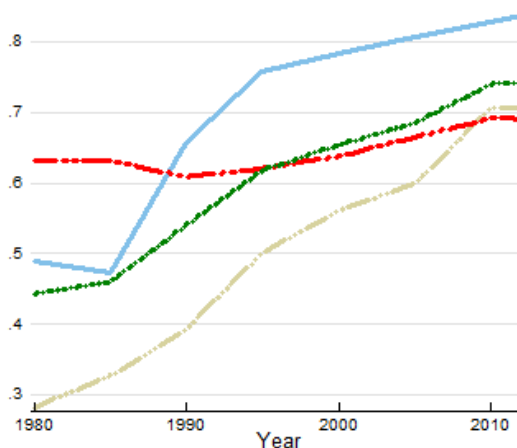
جدول الف، پیشرفت شاخص توسعه ی انسانی جمهوری اسلامی ایران در هر یک از شاخص های توسعه ی انسانی مرور می کند. بین ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۲ در جمهوری اسلامی ایران، امید به زندگی در لحظه ی تولد برابر با ۲۲.۱ سال افزایش یافته، میانگین سال های آموزش ۵.۷ سال بیشتر شده، و سال های قابل انتظار آموزش نیز ۵.۷ سال رشد داشته اند. سرانه ی درآمد ناخالص ملی جمهوری اسلامی ایران بین ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۲ نزدیک به ۴۸ درصد افزایش یافته است.

جدول الف- روندهای شاخص توسعه ی انسانی در جمهوری اسلامی ایران بر اساس داده های سازگار با تسلسل زمانی، شاخص های مؤلفه ی تازه و روش جدید

سال	امید به زندگی در لحظه ی تولد	سال های قابل انتظار آموزش	میانگین سال های آموزش	سرانه ی درآمد ناخالص ملی PPP به دلار- ۲۰۰۵	ارزش شاخص توسعه ی انسانی
۱۹۸۰	۵۱.۱	۸.۷	۲.۱	۷,۲۲۶	۰.۴۴۳
۱۹۸۵	۵۰.۱	۸.۷	۲.۸	۷,۲۱۰	۰.۴۶
۱۹۹۰	۶۱.۸	۹.۲	۳.۸	۶,۱۸۹	۰.۵۴۰
۱۹۹۵	۶۸.۲	۱۱.۲	۵	۶,۶۷۴	۰.۶۱۸
۲۰۰۰	۶۹.۸	۱۱.۹	۶	۷,۵۰۷	۰.۶۵۴
۲۰۰۵	۷۱.۳	۱۱.۵	۷	۹,۰۶۰	۰.۶۸۵
۲۰۱۰	۷۲.۷	۱۴.۴	۷.۸	۱۰,۸۳۴	۰.۷۴۰
۲۰۱۱	۷۳	۱۴.۴	۷.۸	۱۰,۹۳۶	۰.۷۴۲
۲۰۱۲	۷۳.۲	۱۴.۴	۷.۸	۱۰,۶۹۵	۰.۷۴۲

شکل یک در زیر سهم هریک از شاخص های مؤلفه در شاخص توسعه ی انسانی جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۹۸۰ را نشان می دهد.

شکل یک: روندهای شاخص های مؤلفه ی شاخص توسعه ی انسانی جمهوری اسلامی ایران در سال های ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۲

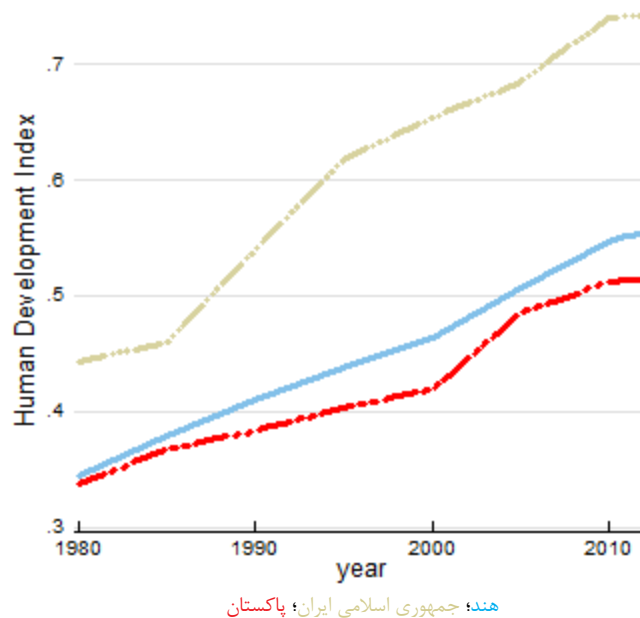

امید به زندگی؛ آموزش؛ درآمد ناخالص ملی؛ شاخص توسعه ی انسانی

ارزیابی پیشرفت نسبت به دیگر کشورها

پیشرفت طولانی مدت - هم از نظر موقعیت جغرافیایی و هم از لحاظ ارزش شاخص توسعه‌ی انسانی - می‌تواند به گونه‌ای سودمند به نسبت کشورهای دیگر ارزیابی شود. برای نمونه، طی سال‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۲، جمهوری اسلامی ایران، هند و پاکستان درجات مختلفی از پیشرفت در راستای افزایش شاخص توسعه‌ی انسانی شان را از سرگذراندند (نگاه کنید به شکل دو).

شکل دو: روندهای شاخص توسعه‌ی انسانی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۲

شاخص توسعه‌ی انسانی جمهوری اسلامی ایران در سال ۲۰۱۲، رقم ۰.۷۴۲ و زیر میانگین ۰.۷۵۸ برای کشورهای گروه توسعه‌ی انسانی بالا، و بالای میانگین ۰.۵۵۸ برای کشورهای جنوب آسیا است. از جنوب آسیا، کشورهای نزدیک به جمهوری اسلامی ایران از نظر رتبه‌ی شاخص توسعه‌ی انسانی ۲۰۱۲ و جمعیت، عبارتند از بنگلادش و پاکستان، که براساس جدول دو، هر دو از رتبه‌ی ۱۴۶ برخوردار هستند (نگاه کنید به جدول دو).

جدول دو: مقیاس‌های شاخص توسعه‌ی انسانی جمهوری اسلامی ایران برای ۲۰۱۲ نسبت به کشورها و گروه‌های برگزیده

سرانه‌ی درآمد ناخالص ملی (به دلار- ۲۰۰۵ PPP)	متوسط سال‌های آموزش	سال‌های قابل انتظار آموزش	امید به زندگی در لحظه‌ی تولد	رتبه‌ی شاخص توسعه‌ی انسانی	ارزش شاخص توسعه‌ی انسانی	
۱۰۶۹۵	۷.۸	۱۴.۴	۷۳.۲	۷۶	۰.۷۴۲	جمهوری اسلامی ایران
۱۷۸۵	۴.۸	۸.۱	۶۹.۲	۱۴۶	۰.۵۱۵	بنگلادش
۲۵۶۶	۴.۹	۷.۳	۶۵.۷	۱۴۶	۰.۵۱۵	پاکستان
۳۳۴۳	۴.۷	۱۰.۲	۶۶.۲	-	۰.۵۵۸	جنوب آسیا
۱۱۵۰۱	۸.۸	۱۳.۹	۷۳.۴	-	۰.۷۵۸	شاخص توسعه‌ی انسانی بالا

شاخص توسعه‌ی انسانی مبتنی بر نابرابری

شاخص توسعه‌ی انسانی مقیاسی است میانگین از دستاوردهای بنیادین توسعه‌ی انسانی در یک کشور. مانند تمام میانگین‌ها، این شاخص نابرابری در توزیع توسعه‌ی انسانی در جمعیت را در سطح کشور پنهان می‌کند. گزارش توسعه‌ی انسانی سال ۲۰۱۲، شاخص توسعه‌ی انسانی مبتنی بر نابرابری را معرفی کرد، که عدم تساوی را در هر سه بُعد شاخص توسعه‌ی انسانی به وسیله‌ی «کاستن» میانگین ارزش هر

بُعد بر اساس سطح نابرابری آن در نظر می‌گیرد. شاخص توسعه‌ی انسانی می‌تواند به عنوان نمایه‌ای از توسعه‌ی انسانی «بالقوه» در نظر گرفته‌شود، و شاخص توسعه‌ی انسانی مبتنی بر نابرابری به‌مثابه نمایه‌ای از توسعه‌ی انسانی حقیقی و بالفعل. «خسارت» ناشی از نابرابری در توسعه‌ی انسانی از طریق تفاضل بین شاخص توسعه‌ی انسانی و شاخص توسعه‌ی انسانی مبتنی بر نابرابری حاصل می‌شود. (برای جزییات بیشتر، نگاه کنید به یادداشت فنی دو). به دلیل نبود داده‌های مرتبط، شاخص توسعه‌ی انسانی مبتنی بر نابرابری برای این کشور (جمهوری اسلامی ایران) محاسبه نشده‌است.

شاخص نابرابری جنسیتی (GII)

شاخص نابرابری جنسیتی (GII) نشان‌دهنده‌ی نابرابری‌های جنسیتی در سه بُعد: بهداشت باروری، توانمندسازی، و فعالیت اقتصادی است. بهداشت باروری با استفاده از نرخ مرگ و میر مادران و باروری نوجوانان؛ توانمندسازی با استفاده از سهم کرسی‌های پارلمانی به نسبت هر دو جنس، و دستیابی به آموزش متوسطه و عالی از سوی هر دو جنس، و فعالیت اقتصادی بر اساس نرخ مشارکت در بازار کار برای زنان و مردان اندازه‌گیری و محاسبه می‌گردند. شاخص نابرابری جنسیتی جایگزین شاخص پیشین توسعه‌ی مبتنی بر جنسیت و نمایه‌ی توانمندسازی جنسیتی شده‌است. این شاخص نقصان توسعه‌ی انسانی به دلیل نابرابری بین دستاوردهای زنان و مردان در سه بُعد شاخص نابرابری جنسیتی را نشان می‌دهند. (برای جزییات بیشتر، نگاه کنید به یادداشت فنی شماره‌ی سه در پیوست آماری).

جمهوری اسلامی ایران از ارزش شاخص نابرابری جنسیتی معادل با ۰.۴۹۶ و رتبه‌ی ۱۰۷ بین ۱۴۸ کشور در نمایه‌ی ۲۰۱۲ برخوردار است. در جمهوری اسلامی ایران، ۳.۱ درصد کرسی‌های پارلمانی (مجلس شورای اسلامی) توسط زنان اشغال شده، و ۶۲.۱ درصد زنان بزرگسال، در مقایسه با ۶۹.۱ درصد هم‌تایان مردشان، به آموزش متوسطه یا عالی دست یافته‌اند. در هر یکصد هزار زنده‌زادی، ۲۱ زن، به دلایل مرتبط با بارداری جان خود را از دست می‌دهند؛ و نرخ باروری نوجوانان ۲۵ تولد در هر یک‌هزار زنده‌زادی است. مشارکت زنان در بازار کار ۱۶.۴ درصد، در مقایسه با ۷۲.۵ درصد برای مردان است. در مقایسه، بنگلادش و پاکستان در این نمایه به ترتیب رتبه‌های ۱۱۱ و ۱۲۳ را به دست آورده‌اند.

جدول ج: شاخص نابرابری جنسیتی برای ۲۰۱۲ به نسبت کشورها و گروه‌های برگزیده شده

نرخ مشارکت در نیروی کار (%)	جمعیت دارای کمترین آموزش متوسطه (%)		نرخ باروری نوجوانان	نسبت مرگ و میر مادران	رتبه‌ی شاخص نابرابری جنسیتی	ارزش شاخص نابرابری جنسیتی	کشور
	مردان	زنان					
۷۲.۵	۶۹.۱	۶۲.۱	۲۵	۲۱	۱۰۷	۰.۴۹۶	جمهوری اسلامی ایران
۸۴.۳	۳۹.۳	۳۰.۸	۶۸.۲	۲۴۰	۱۱۱	۰.۵۱۸	بنگلادش
۸۳.۳	۴۳.۱	۱۸.۳	۲۱.۱	۲۸.۱	۱۲۳	۰.۵۶۷	پاکستان
۸۱	۴۹.۷	۲۸.۳	۶۶.۹	۲۰۳	-	۰.۵۶۸	جنوب آسیا
۷۵.۳	۶۵.۲	۶۲.۹	۴۵.۹	۴۷	-	۰.۳۷۶	شاخص توسعه‌ی انسانی بالا

شاخص چند بُعدی فقر (MPI)

گزارش توسعه‌ی انسانی سال ۲۰۱۲ برای نخستین بار شاخص چندبُعدی فقر را معرفی نمود، که محرومیت‌های چندگانه در خانوار واحد را در زمینه‌ی آموزش، سلامت و معیار معاش شناسایی می‌کند. ابعاد آموزش و سلامت هر یک بر اساس دو نمایه، و معیار معاش بر پایه‌ی شش نمایه قرار می‌گیرند. همه‌ی نمایه‌های لازم برای پدیدآوردن شاخص چندبُعدی فقر در یک خانوار از بررسی‌های مربوط به همان خانوار استخراج می‌شوند. نمایه‌ها بررسی شده و نمرات اختصاص داده‌شده به محرومیت برای هر خانوار شرکت‌کننده در بررسی محاسبه می‌گردند. کسر یا مقطعی برابر با ۳۳.۳ درصد برای تمایز بین فقیر و غیرفقیر به کار برده می‌شود، که برابر است با یک سوم نمایه‌های بررسی شده. اگر امتیاز محرومیت خانوار ۳۳.۳ درصد یا بیشتر باشد، آن خانوار (و تک تک افراد آن) به گونه‌ای چندگانه فقیر شمرده می‌شوند. خانوارهایی با امتیاز محرومیت بالاتر یا برابر با ۲۰ درصد یا در زمره‌ی آسیب‌پذیران قرار می‌گیرند، یا در معرض خطر فقر چندگانه هستند. به دلیل نبود داده‌های مرتبط، شاخص چندبُعدی فقر برای جمهوری اسلامی ایران محاسبه نشده‌است.